

обществени слоеве, остая дълбок националист, той обича отечеството си и заветите му, и историята си с нейните светли и тъмни страници; тя пази за него странно обаяние, когато му се рисува в художествена реч. Особено когато миналите му съдби се възкресяват пред погледа му във феерията на сцената. Дрουμεвата драма „Иванко“, при всичките си недостатъци, но носеща печата на таланта, в продължение на четирийсет години не слезе от сцената, извиквайки възбуждения и трепети в народната душа: да припомним пътьом – нека ми се позволи тая малка суетност – и приема, сторен на моите скромни драматически трудове: „Към пропаст“ и „Борислав“.

От друга гледна точка „Легенди при Царевец“ предизвиква вниманието на читателя със смисловите потенциали на *при* независимо дали предложат се чете през речника на Геров, или в други сфери на натоварване. *При* може да сигнализира отиването там, на Царевец и около него, отиването, за да се търси и намира високият смисъл в легендите, които могат да бъдат дочути в шепота на руините, и т.н. А мястото на чуването е по неизбежност свято, както самото чуване не е достъпно всекиму и в този смисъл Вазов вече заявява своето право да бъде песенна памет на своя народ.

Тази амбиция сякаш е заложена в книгата и е подсказана по още един начин. Вазов като че ли не изпитва интерес или не се решава да погледне по-назад, отвъд Второто българско царство, което е въведено в плътността на разказването за миналото още в „История славянобългарска“, защото освобождаването от гръцко робство е провиденциален знак за възможното освобождаване и от турско, то е знакът за началото на новата история. (Неслучайно и в „Под игото“ този именно естествен, спонтанен и неизбежен за българското мислене върху закономерностите на историята преход от едното робство към другото взривява крайгодишния изпит.) А не са малко текстовете от българския XIX век, които по различни начини „дописват“ Паисиевата история – такъв опит могат да представяват и „Легенди при Царевец“.

Вазов очертава релефа, великите извисености на Търново и собствената си извисеност там. А за Вазов Търново не е роден, в плана на личното, интимното топос – то е Друго място на българското, чиято емблемност следва да бъде открита и разкривана отново и отново. В книгата са събрани подчинени на или достойни за легендата „балади и поеми“, а легендата е живото, живеещото минало, за което става дума в предговора. Легендата дарява разказвача, или по-точно казано – този, който я изживява, защото ясен „аз“ от началото на XX в. се явява едва в трите „прикачени“ в края на книгата стихотворения – със свободата да въобразява миналото на своя народ, да го вижда в ярките му не само героични, но и драматични, зловещи изявености. Но и самото конципиране на героическото вече не се нуждае от разгърнати представления – в някакъв смисъл Вазов е приложил Карлайл още в „Епопея на забравените“, нещата са веднъж (и завинаги) изяснени, така че оттук насетне може да се разсъждава върху други страни на живота на българите от един или друг век, върху рушенето, деструкцията, престъплението и наказанието. А от гледна точка на последните две категории пак са налични утвърдили се разполагания на исторически фигури, обгърнати от вниманието на литературата. (Колко сюжетът *Иванко* е харесван от българската литература може да се проследи от Друмев до последната четвърт на XX в.)